

Олена Володимирівна КОВПАК

аспірантка,
кафедра економіки та економічної безпеки,
Львівський державний університет внутрішніх справ
E-mail: ivachka18@ukr.net

ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ СФЕРИ

Ковпак, О. В. Інструменти протидії загрозам розвитку бюджетної сфери [Текст] / Олена Володимирівна Ковпак // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 3. – С. 31-36. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Істотні зміни соціального та економічного характеру, що нині відбуваються в Україні, спричинені зовнішніми і внутрішніми чинниками. За певних умов вони можуть мати як позитивні, так і негативні ефекти та становити реальну загрозу. Ефективна протидія їм – важливе завдання забезпечення бюджетної та національної безпеки держави.

Мета. З'ясування суті загроз бюджетній безпеці держави; визначення у їх складі внутрішніх та зовнішніх загроз; вивчення сучасних способів попередження та усунення загроз бюджетній безпеці держави.

Метод (методологія). Для досягнення поставленої мети використано методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, аналогії, системного аналізу.

Результати. Сформульовано власне трактування категорії «загроза бюджетній безпеці держави». Розмежовано поняття «загроза», «виклики», «небезпеки» та «ризик». Виокремлено внутрішні та зовнішні джерела загрози. Охарактеризовано структуру функцій захисту від загроз. Оцінено засоби протидії загрозам фінансовій безпеці, що спричинені недосконалою бюджетною політикою України.

Ключові слова: бюджетна безпека; ризики; небезпеки; виклики; загрози; внутрішні та зовнішні загрози; методи протидії.

Olena Volodymyrivna KOVPAK

PhD Student,
Department of Economics and Economic Security,
Lviv State University of Internal Affairs
E-mail: ivachka18@ukr.net

**TOOLS OF COUNTERACTION
OF BUDGET SECTOR DEVELOPMENT THREATS**

Abstract

Introduction. Significant social and economic changes, which are taking place in Ukraine, are caused by external and internal factors. Under certain conditions, they can have both positive and negative effects, and present a real threat. The provision of budgetary and national security of the state can become the effective counteraction to them.

Purpose. The aim of the research is to clarify the essence of threats to budget security of the state; to allocate the internal and external threats; to study the existing ways of prevention and elimination the threats to state budget security.

Method (methodology). To achieve this goal we have used the method of analysis and synthesis, method of induction and deduction, method of analogy and method of system analysis.

Results. Interpretation of the category "threats to the budget security of the state" has been formulated. The notions of "threat", "challenges", "danger" and "risks" have been investigated. Internal and external threats have been defined. The structure of the functions of protection from threats has been characterized. The means of counteraction to financial security threats, generated by the imperfect budget policy of Ukraine have been estimated.

Keywords: budget security; risks; dangers; challenges; threats; internal and external threats; methods of counteraction.

Вступ

Істотні зміни соціального та економічного характеру, що нині відбуваються в Україні, генеруються чинниками зовнішнього та внутрішнього напрямів. За певних умов вони можуть мати не тільки позитивні ефекти, але й негативні та становити реальну загрозу. Ефективна протидія їм – важливе завдання щодо забезпечення бюджетної безпеки держави, а також фінансової, економічної та національної безпеки країни.

Вказаним зумовлена актуальність оцінки загроз бюджетній безпеці України та розробка заходів протидії задля формування стратегічних напрямів державної політики у фінансовій сфері.

Вивчення бюджетної безпеки в контексті соціально-економічного розвитку держави засноване на провідних ідеях, висновках і узагальненнях із проблематики бюджету та забезпечення національної безпеки вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Серед українських і російських дослідників значний внесок у розвиток сучасної теорії бюджетної безпеки як складової національної, економічної та фінансової безпеки зробили: І. Бабець [1], В. Безбожний [9], Д. Буркальцева [2], З. Варналій [2], В. Геєць [3], Л. Герасименко [5], В. Гончарова [5], З. Живко [5], Г. Козаченко [9], Т. Куценко [6], О. Ляшенко [9], Ю. Погорєлов [9], О. Саєнко [2], М. Сунгуровський [10], А. Сухорукова [8], В. Франчук [5], Є. Хлобистов [4] та ін.

Незважаючи на широке висвітлення у науковій літературі проблем, пов'язаних із забезпеченням бюджетної безпеки держави, не всі аспекти досліджено та належно обґрунтовано.

Мета статті

Мета роботи – з'ясування суті загроз бюджетній безпеці держави; визначення у їх складі внутрішніх та зовнішніх загроз; вивчення способів попередження та усунення загроз бюджетній безпеці держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для прогнозування та вибору безпечних шляхів розвитку національної економіки необхідно виявляти причини виникнення дестабілізуючих факторів та інтенсивність їхньої дії. Врахування особливостей дестабілізуючих факторів є важливим для одержання коректних результатів діагностики впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на рівень бюджетної безпеки та адекватного реагування на ситуацію.

Залежно від ступеня ймовірності виникнення і впливу А. І. Сухоруков поділяє дестабілізуючі фактори наступним чином: ризик → загроза → виклик → небезпека [8, с. 371]. При цьому зазначені категорії мають такий зміст:

- ризик – це ймовірність виникнення передумов, що заважатимуть реалізації інтересів та цілей забезпечення економічної безпеки держави;
- загроза – це обставина або подія, що може бути причиною порушення умов реалізації інтересів та цілей забезпечення економічної безпеки держави;
- виклик – це дії, що безпосередньо заважають реалізації інтересів та цілей забезпечення економічної безпеки держави;
- небезпека – це заподіяння шкоди важливим економічним інтересам і безпеці держави [4, с. 40].

Таким чином, ситуація, за якої існує певний ризик у бюджетній сфері, може характеризуватися створенням передумов для реальної загрози бюджетній безпеці, що призведе до порушення стійкості, стабільності та здатності до розвитку не лише в бюджетній сфері, а й в інших сферах життєдіяльності, залежних від бюджетного фінансування.

Базуючись на визначенні сутності бюджетної безпеки та її основних елементів, визначимо загрози бюджетній безпеці держави як виникнення обставин або подій у бюджетній та інших взаємозалежних сферах економіки, які призводять до порушення збалансованості державного бюджету, зниження стабільності державного фінансування соціально-економічних програм та проектів розвитку різних сфер життєдіяльності.

Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері серед явищ і чинників, що можуть призвести до створення зовнішніх загроз національній безпеці у фінансовій сфері, виділяє: обмеженість доступу до міжнародних фінансових ринків; погіршення стану зовнішньої торгівлі, зростання дефіциту платіжного балансу; залежність від зовнішніх кредиторів [7].

До явищ і чинників, що можуть призвести до створення внутрішніх загроз національній безпеці у фінансовій сфері, які зазначені у вказаному документі і впливають на рівень бюджетної безпеки, слід віднести: нерівномірний розподіл податкового навантаження на суб'єктів господарювання, що зумовлює ухилення від сплати податків та вплив капіталу за кордон; вплив капіталу за кордон внаслідок

погіршення інвестиційного клімату; низький рівень бюджетної дисципліни і незбалансованість бюджетної системи; тінізація економіки.

Аналіз наявних внутрішніх та зовнішніх загроз бюджетній безпеці дає підстави визначити серед них низку складових (рис. 1).

Рис. 1. Джерела загроз бюджетній безпеці України

Реалізація загроз відбувається в системі координат «інтерес-загроза-функції захисту-результат впливу». На кожному етапі ескалації загрози для відповідних пар «інтерес-загроза» визначаються функції захисту. Результатом цієї взаємодії є відповідний ступінь захисту національного інтересу від конкретної загрози [10].

Перехід від одного етапу наростання загрози до наступного здійснюється за правилом «якщо ні, то...». Наприклад, якщо не вдалося попередити появу протиріч, то необхідно попередити переростання їх у загрозу, а якщо не вдалося уникнути конфлікту, то необхідно ліквідувати його наслідки. Таким чином розглядається весь цикл ескалації загрози і, відповідно, весь цикл захисту від неї. Для спрощення формування захисних функцій може бути сформована їх загальна структура, яка відповідає етапам ескалації загроз (рис. 2).

На думку фахівців, для підвищення рівня бюджетної безпеки держави необхідно вдосконалити бюджетне планування; безумовно дотримуватися бюджетно-фінансових і грошово-кредитних пропорцій; розробити систему оцінки бюджетних ризиків; оптимізувати кількість головних розпорядників коштів держбюджету; скоротити прихований дефіцит держбюджету; вдосконалити міжбюджетні відносини; забезпечити прозорість формування та виконання державного та місцевих бюджетів [6, с. 237].

Зміцненню бюджетної безпеки України повинно сприяти підвищення ефективності бюджетної політики, якого можна досягти на основі удосконалення її механізму, що є системою методів, форм та важелів організаційного та інституційно-правового впливу, спрямованих на попередження, виявлення та подолання загроз повного чи часткового невиконання функцій бюджетної системи.

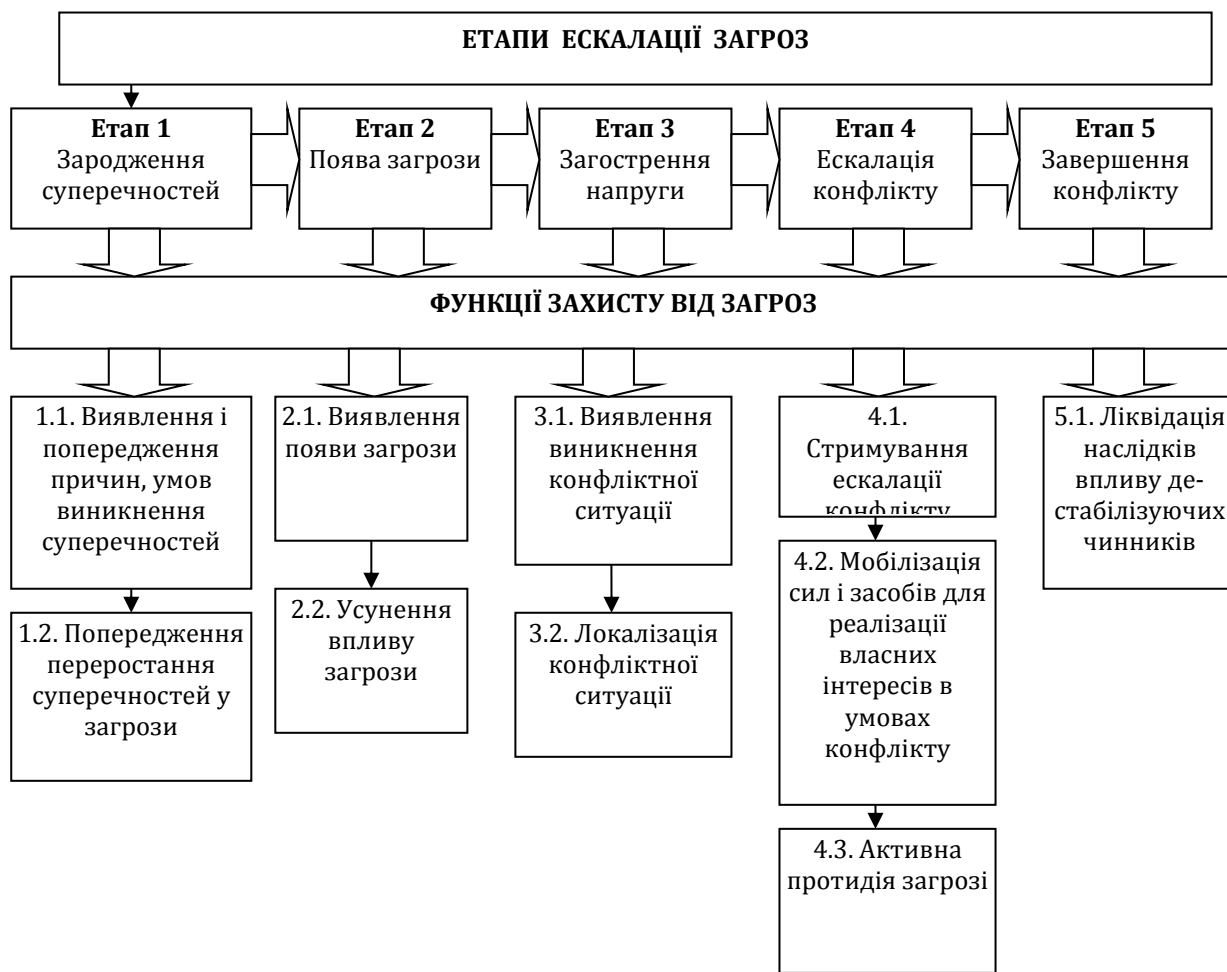

Рис. 2. Структура функцій захисту від загроз*

*За даними [10]

Невідповідність окремих індикаторів бюджетної безпеки оптимальним значенням або ж істотне перевищення граничних значень створює загрози не лише бюджетній сфері, а й загалом фінансовій безпеці держави, які негативно впливають на боргову, валютну та інші складові (рис. 3).

Розв'язання проблеми ефективного та раціонального використання бюджетних коштів набувають особливої актуальності в кризових умовах і є ключовим завданням бюджетної політики у середньостроковій перспективі. Тобто вирішення завдання збільшення доходів бюджету є необхідною умовою забезпечення бюджетної безпеки, але не достатньою, оскільки наявні неефективні механізми розподілу видатків та контролю за їх використанням створюють істотну загрозу.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, основні негативні тенденції, що становлять істотні загрози бюджетній безпеці України, доцільно поділити на внутрішні та зовнішні.

Вплив загроз, у випадку відсутності ефективного захисту від них та неієвості заходів протидії, може призвести до істотної небезпеки, що проявляється в ускладненні процесу реалізації національних інтересів. Відповідно, виявлення загроз та запобігання їх прояву має бути пріоритетним напрямом бюджетної політики держави.

Протидія зазначеним загрозам повинна передбачати реалізацію таких заходів:

- забезпечення стабільності і дотримання встановлених термінів бюджетного процесу, своєчасного ухвалення закону про Державний бюджет України;
- удосконалення процедури бюджетного планування і прогнозування шляхом узгодженості та одночасності затвердження таких документів, як Державна програма економічного і соціального розвитку України та закону «Про Державний бюджет України» на відповідний рік;
- запобігання бюджетній розбалансованості на основі структуризації бюджетних видатків, так, щоб вони відповідали суспільним потребам, підвищення ефективності процедур державних закупівель та

подолання корупційної складової цих процесів з метою оптимізації витрат бюджету, а також визначення ефективних і стабільних джерел поповнення доходної частини бюджету;

- оптимізація процедури фінансування дефіциту бюджету шляхом запровадження заборони на використання запозичень для фінансування поточних витратків.

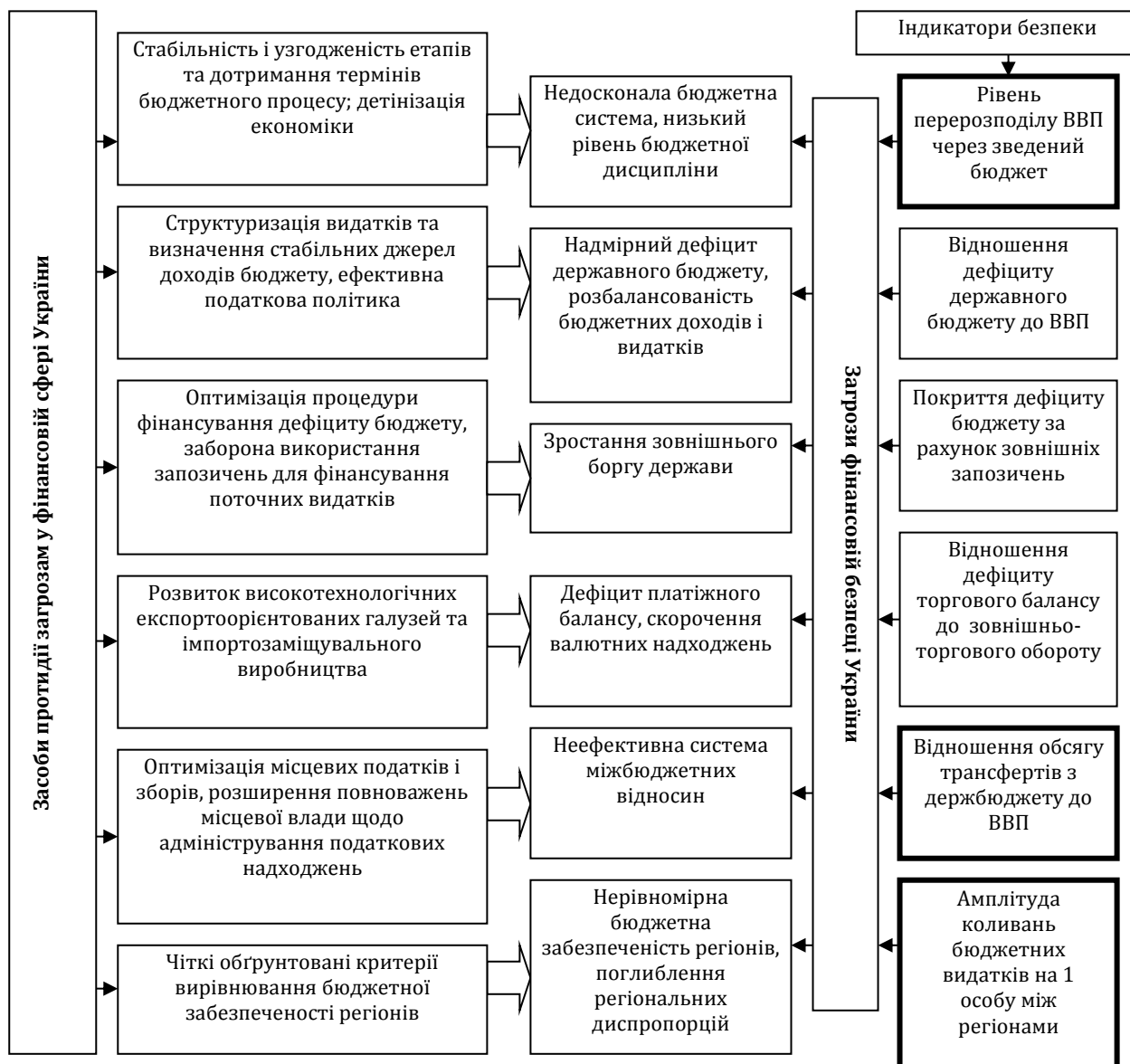

Рис. 3. Засоби протидії загрозам фінансовій безпеці, генерованим недосконалою бюджетною політикою України

Список літератури

1. Бабець, І. Г. Теоретико-методичні підходи до оцінки економічної безпеки інтеррегіонального співробітництва / І. Г. Бабець // Науковий вісник Чернівецького національного університету: Зб. наук. праць. – Вип. 623-626. Економіка. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – С. 299-305.
2. Варналій, З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.
3. Геєць, В. М. Концепція економічної безпеки України / кер. проекту В. М. Геєць; Ін-т екон. прогнозування. – К.: Вид-во «Логос», 1999. – 56 с.
4. Економічна безпека держави: міждисциплінарний підхід: Монографія / за ред. Хлобистова Є. В. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2013. – 642 с.
5. Економічна безпека: навчальний посібник / В. І. Франчук, Л. В. Герасименко, В. О. Гончарова, З. Б. Живко та ін.; за ред. В. І. Франчука. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 348 с.
6. Куценко, Т. Н. Підходи до аналізу та моделювання загроз фінансової безпеки держави / Т. Н. Куценко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 42. – С. 233-238.

7. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>
8. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. Сухорукова А. І. / Нац. інст. проблем міжнар. безпеки при РНБО України. – К.: Стилос, 2009. – 685 с.
9. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія: в 3-х т. Т. 1 / О. М. Ляшенко, Ю. С. Погорелов, В. Л. Безбожний та ін.; за заг. ред. Г. В. Козаченко. – Луганськ: Елтон – 2, 2010. – 282 с.
10. Сунгуровський, М. Методологічний підхід до формування системи національної безпеки України [Електронний ресурс] / М. Сунгуровський. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=111.

References

1. Babets, I. H. (2012). Teoretyko-metodychni pidkhody do otsinky ekonomichnoi bezpeky interrehionalnoho spivrobotnytstva [Theoretical and methodical approaches to the assessment of the economic security of interregional cooperation]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu: Zb. nauk. Prats – Scientific Bulletin of the Chernivtsi National University: Zb. sciences works*, 623-626, 299-305 [in Ukrainian].
2. Varnalii, Z. S., Burkaltseva, D. D., Saienko, O. S. (2011). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorityty zmitsnennia* [The Economic Security of Ukraine: Problems and Priorities for Strengthening]. Kyiv: Knowledge of Ukraine [in Ukrainian].
3. Heiets, V. M. (1999). *Kontseptsiiia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Concept of economic security of Ukraine]. Kyiv: View «Logos» [in Ukrainian].
4. Khlobystov, Ye. V. (Ed.) (2013). *Ekonomichna bezpeka derzhavy: mizhdystsyplinarnyi pidkhid* [Economic security of the state: an interdisciplinary approach]. Cherkasy: vydavets Chabanenko Yu. A. [in Ukrainian].
5. Franchuk, V. I., Herasymenko, L. V., Honcharova, V. O., Zhyvko, Z. B. et al. (2010). *Ekonomichna bezpeka* [Economic security]. Lvov: LvDUVS [in Ukrainian].
6. Kutsenko, T. N. (2013). Pidkhody do analizu ta modeliuvannia zahroz finansovoi bezpeky derzhavy [Approaches to the analysis and modeling of threats to the financial security of the state]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of the Economy of Transport and Industry*, 42, 233-238 [in Ukrainian].
7. *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.08.2012 № 569-r "Pro skhvalennia Kontseptsii zabezpechennia natsionalnoi bezpeky u finansovii sferi"* [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 15, 2012 № 569-p "On Approval of the Concept of National Security in the Financial Sector"] zakon2.rada.gov.ua Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p> [in Ukrainian].
8. Sukhorukov, A. I. (Ed.) (2009). *Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy* [System of economic security of the state]. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].
9. Kozachenko, H. V., Liashenko, O. M., Pohorielov, Yu. S., Bezbozhnyi, V. L. et al. (2010). *Systema ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [System of economic security: state, region, enterprise]. (Vols. 1). Luhansk: Elton – 2 [in Ukrainian].
10. Sunhurovskiy, M. *Metodolohichniy pidkhid do formuvannia systemy natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Methodological Approach to the Formation of the National Security System of Ukraine]. Retrieved from http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=111 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.10.2017 р.